

Η ανθρώπινη ψυχοσωματική συγκρότηση

Ορθοδοξία / Βιοηθική

Νίκη Νικολάου, Θεολόγος

Συνεχίζουμε την τμηματική δημοσίευση της μελέτης της κας Νίκης Νικολάου για τη σχέση μεταξύ της χριστιανικής ανθρωπολογίας και της σύγχρονης Βιοηθικής (προηγούμενη δημοσίευση:<https://www.remprouisia.gr/?p=78484>) και στο πλαίσιο της εξέτασης των κεντρικών θέσεων της Χριστιανικής Ανθρωπολογίας, πληροφορούμαστε τη βασική χριστιανική διδασκαλία για τη συγκρότηση του ανθρώπου ως ψυχοσωματικής ενότητας.

1.2 Η ψυχοσωματική συγκρότηση του ανθρώπου

Βασιζόμενοι στην ακόλουθη βιβλική διήγηση: «καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν»[21], παρατηρούμε ότι αποκαλύπτονται τα δύο συστατικά στοιχεία του ανθρώπου: η ψυχή και το σώμα. Το σώμα αποτελεί το υλικό στοιχείο και χαρακτηριστικά του είναι η φθαρτότητα και η θνητότητα, ενώ η ψυχή αποτελεί το πνευματικό στοιχείο και είναι άφθαρτη και αθάνατη[22].

Όσον αφορά στην ψυχή, πρέπει να σημειωθεί ότι είναι αδύνατο να δοθεί ορισμός της, γιατί «κατά κάποιο τρόπο βρίσκεται στην έννοια της ακαταληψίας» [23], δηλαδή εξακολουθεί να αποτελεί μυστήριο. Η λογική ψυχή, αποτελεί ιδιαίτερο στοιχείο και είναι το μοναδικό στοιχείο που διακρίνει τον άνθρωπο από την υπόλοιπη κτίση. Η ψυχή μπορεί να γίνει κατανοητή μέσα από τις ενέργειες[24]. Σύμφωνα με τον Γρηγόριο Νύσσης, η ύπαρξη κάθε ανθρώπου υπάρχει στη σκέψη του Θεού και ο Θεός είναι μέτοχος στη γένεση της κάθε ψυχής[25]. Συνεχίζει ο Καππαδόκης θεολόγος, διευκρινίζοντας ότι η ψυχή είναι: «οὐσία γεννητή, οὐσία ζῶσα, νοερά, σώματι ὀργανικῶ καὶ αἰσθητικῶ, δύναμιν ζωτικὴν καὶ τῶν αἰσθητῶν ἀντιληπτικὴν δι' ἑαυτῆς ἐνιοῦσα, ἕως ἂν ἡ δεκτικὴ τούτων συνέστηκε φύσις»[26]. Η ψυχή, λοιπόν, είναι γεννητή, δηλαδή κτιστή.

Επιπρόσθετα, η ψυχή παρουσιάζεται με δύο τρόπους: «αφ' ενός ως ρυθμιστικός παράγων των καθαρώς ζωικών βιολογικοψυχικών λειτουργιών του ανθρώπου, αφ' ετέρου ως η ανώτατη έκφρασις του διανοητικού, πνευματικού και ηθικού βίου αυτού»[27], δηλαδή το πεδίο το οποίο αφορά στο νου, στο λόγο και στο αυτεξούσιο. Η ψυχή, δηλαδή, έχει λογική, βουλευτική και συναισθηματική λειτουργία και έτσι αποκτά ψυχολογική έννοια. Να σημειωθεί ότι όργανο του νου είναι η καρδιά. Όταν οι Πατέρες μιλούν για την καρδιά, εννοούν την μεταφυσική (πνευματική) καρδιά και την σαρκική καρδιά[28]. «Δηλαδή, καρδιά είναι αφ' ενός μεν το σαρκικό όργανο, αφ' ετέρου δε το κέντρο της υπάρξεώς μας, μέσα στο οποίο γίνεται η κοινωνία και η ένωσή μας με τον Θεό»[29]. Δια του νου, λοιπόν, ο άνθρωπος, ορίζει τις ψυχοσωματικές του σχέσεις, την ηθική διαγωγή και τον πνευματικό βίο του[30]. Με λιτά λόγια, μπορούμε να πούμε ότι ο νους είναι τα μάτια της ψυχής του ανθρώπου.

Με εφελτήριο τα λόγια του Μέγα Βασιλείου: «το σώμα φέρει και εκφράζει την ψυχή, αυτή δε ζωοποιεί και κυβερνά το σώμα, ρυθμίζουσα γενικώς τη διαγωγή του ανθρώπου»[31], παρατηρείται ότι ο οργανικός δεσμός και η αλληλεπίδραση, αποτελούν χαρακτηριστικά της ψυχής και του σώματος. Επιπλέον, «όπως το σώμα τρέφεται με τροφή, η ψυχή ζει, κινείται και τρέφεται με το μετοχή στο θείο»[32]. Ως προς τον όρο «ψυχὴν ζῶσαν», γράφει επί λεξεί ο Γρηγόριος ο Παλαμάς: «τί δέ ἐστι ζῶσαν; Ἀείζων, ἀθάνατον, ταύτόν δ' εἰπεῖν λογικὴν ἢ γάρ ἀθάνατος λογικὴ - καί οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλά καί κεχαριτωμένην θείως»[33]. Η σχέση της ψυχής προς το σώμα, λοιπόν, εικονίζει κατά κάποιο τρόπο τη σχέση του Θεού προς τον κόσμο του.

Η μυστηριώδης ένωση του σώματος με την ψυχή, γίνεται με τη σύλληψη του εμβρύου στην κοιλιά της μητέρας. Η ψυχή δεν εγκαθίσταται στο σώμα, αλλά είναι σύμφυτη με το σώμα. Ο Δαμασκηνός αποκαλύπτει ότι «Ἡ δὲ ψυχὴ συνδέεται τῷ σώματι ὅλη ὅλω καὶ οὐ μέρος μέρος καὶ οὐ περιέχεται ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ περιέχει αὐτὸ»[34]. Η ψυχή, δηλαδή, είναι συνυφασμένη με όλα τα μέρη του σώματος και περιέχει το σώμα και όχι το σώμα την ψυχή[35]. Είναι σαφής η θέση του Γρηγόριου Νύσσης για την ταυτόχρονη γέννηση της ψυχής και του σώματος: «κ ατασκευὴ τοῦ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ψυχῆ τε καὶ σώματι τὴν αἰτίαν τῆς ὑπάρξεως εἶναι. Ἄλλ' ἐνὸς ὄντος τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ διὰ ψυχῆς τε καὶ σώματος συνεστηκότος, μίαν αὐτοῦ καὶ κοινὴν τῆς συστάσεως τὴν ἀρχὴν ὑποτίθεσθαι, ὡς ἂν μὴ αὐτὸς ἑαυτοῦ προγενέστερός τε καὶ νεώτερος γένοιτο, τοῦ μὲν σωματικοῦ προτερεύοντος ἐν αὐτῷ, τοῦ δὲ ἐτέρου ἐφυστερίζοντος»[36].

Συμπερασματικά, το σώμα και η ψυχή συνυπάρχουν πάντοτε από τη στιγμή που δημιουργούνται και κανένα δεν προϋπάρχει του άλλου και κανένα από τα δύο δεν

νοείται ως ένα ξεχωριστό είδος. Η ενότητα του σώματος και της ψυχής από της πρώτης στιγμής «εξ άκρας συλλήψεως»[37], αποτελεί βασικό δίδαγμα της πατερικής διδασκαλίας. Ο θεολόγος Αιγύπτου Αναστάσιος Σιναΐτης παρατηρεί: «οὐ γὰρ ἄνθρωπον ἄψυχον σπείρει ἐν τῇ μήτρα ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ τέλειον ἐρχόμενον ἐμψυχον ἄνθρωπον. Οὔτε γὰρ σῶμα πρὸ τῆς ψυχῆς ὑφίστατο, οὔτε ψυχὴ πρὸ τοῦ σώματος»[38]. Ο χωρισμός της ψυχής από το σώμα, γίνεται με το θάνατο αν και «ἀκόμη και μετὰ το θάνατο, ἡ σχέση τους παραμένει ἀναλλοίωτη»[39].

[Συνεχίζεται]

[21] Γέν. 2, 7

[22] Ολυμπία Παπαδοπούλου-Τσανανά, *Η ανθρωπολογία του Μεγάλου Βασιλείου*, ό.π., σ. 35

[23] Γρηγόριος Νύσσης *Άπαντα τα έργα Ι Δογματικά Α΄*, Σειρά Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας, μετφ Αθηναγόρου Κοκκινάκη Αρχιεπισκόπου Θυατείρων και Μεγάλης Βρετανίας, (Θεσσαλονίκη: ΕΠΕ Πατερικά εκδόσεις «Γρηγόριος ο Παλαμάς», 1979), σ. 80

[24] Νικόλαος Χατζηνικολάου, *Αλλήλων Μέλη οι μεταμοσχεύσεις στο φως της Ορθόδοξης θεολογίας και ζωής*, (Αθήνα: Κέντρο Βιοϊατρικής, Ηθικής και Δεοντολογίας, 2005), σ. 143

[25] Γρηγόριος Νύσσης *Άπαντα τα έργα Ι Δογματικά Α΄*, ό.π., σ. 89

[26] Γρηγόριος Νύσσης, *Περί ψυχής και αναστάσεως ο λόγος*, PG 46, 29B

[27] Ολυμπία Παπαδοπούλου-Τσανανά, *Η ανθρωπολογία του Μεγάλου Βασιλείου*, ό.π., σ. 39

[28] Ιερόθεος, Σ. Βλάχος, *Η καρδιά ως «μεταφυσικό» όργανο*, (<http://www.oodegr.com/oode/dogma/psychika/kardia2.htm>), ημερομηνία ανάκτησης 10/08/2013

[29] Στο ίδιο

[30] Ολυμπία Παπαδοπούλου-Τσανανά, *Η ανθρωπολογία του Μεγάλου Βασιλείου*, ό.π., σ. 40

[31] Στο ίδιο, σ. 34

[32] Γρηγόριος Νύσσης *Άπαντα τα έργα Ι Δογματικά Α΄*, ό.π., σ. 83

[33] Παναγιώτης Κ. Χρήστου, *Γρηγόριου του Παλαμά Συγγράμματα*, τ. Α΄, (Θεσσαλονίκη: χ.ε., 1962), σ. 85

[34] Ιωάννης Δαμασκηνός, *Έκδοσις Ακριβής της Ορθοδόξου πίστεως*, ό.π., σ. 86

[35] Νίκου Αθ. Ματσούκα, *Παλαιάς και Καινής Διαθήκης σημεία νοήματα αποτυπώματα*, Φιλοσοφική και θεολογική βιβλιοθήκη 49, (Θεσσαλονίκη: Π.Σ. Πουρναράς, 2002), σ. 575

[36] Γρηγόριος Νύσσης, *Περί Κατασκευής του ανθρώπου*, PG 44, 233-240

[37] Γεράσιμος Ζαφείρης, *Αι αμβλώσεις και η Ορθόδοξος Εκκλησία, Θέσις και αντιθέσις*, ό.π., σ. 36

[38] Στο ίδιο, σ. 40

[39] Σωκράτης Ι. Ανδρέου, *Φύση και γνώμη κατά τον Άγιο Μάξιμο τον Ομολογητή*, (Λευκωσία: Γραφικές Τέχνες "ΑΒΕΛ", 2011), σ. 75

<http://bitly.com/1Cp8Vx8>